

تدوین شاخص‌های روستاهای هدف گردشگری ایران و ارزیابی آنها (مطالعه موردی: روستاهای نمونه استان سمنان)

محمدعلی شادی^۱

دکترای جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات، تهران، ایران

مسعود مهدوی حاجیلویی

استاد جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات، تهران، ایران

عزت‌الله عزتی

دانشیار جغرافیای سیاسی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات، تهران، ایران

تاریخ پذیرش مقاله: ۱۳۹۵/۱۰/۲۰

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۵/۰۶/۲۷

چکیده

توسعه روستایی را می‌توان فرایند توانمندسازی و تقویت قابلیت زندگی در بستر کیفیت زندگی و محیط زیست، کارایی و خودبستگی اقتصادی و نگهداشت و بهبود کیفیت زیست‌بوم در نواحی روستایی قلمداد کرد. رهیافت‌هایی هستند که گردشگری را به عنوان یک راهبرد برای نواحی روستایی به کار می‌گیرند. این رهیافت‌ها با توجه به روند روزافزون تخریب روستاها و افول کشاورزی سعی در ارائه راهبردهای جدیدی برای احیای نواحی روستایی از طریق ایجاد فعالیت‌های مکمل و یا متحول کردن این نواحی با توجه به منابع طبیعی و انسانی آنها دارند و تنها راه احیا مجدد این روستاها را ارائه برنامه‌ها و استراتژی‌های جزئی می‌دانند که بتوانند هم از منابع انسانی و طبیعی آنها بهره ببرند و هم بتوانند باعث ایجاد درآمد و افزایش رفاه زندگی ساکنان نواحی روستایی بشوند. از دهه ۷۰ قرن بیستم، فعالیت‌های توریستی در مناطق روستایی به طور چشمگیری در همه نقاط کشورهای توسعه‌یافته در سرتاسر دنیا افزایش یافته‌اند که این امر نقشی اساسی در توسعه مناطق روستایی که از لحاظ اجتماعی و اقتصادی عقب‌مانده بودند، ایفا نمود. لذا متخصصین این صنعت، اذعان دارند که توسعه گردشگری روستایی، بدون سازمان‌دهی مجدد و گسترده مناطق روستایی براساس برنامه‌ریزی‌های علمی و مدون میسر نخواهد بود. در این تحقیق سعی به این است تا با بررسی وضعیت گردشگری روستایی و مشخص کردن شاخص‌های مؤثر در تعیین روستاهای هدف گردشگری نسبت به ارزش‌گذاری این شاخص‌ها با بهره‌گیری از مدل تحلیل سلسله‌مراتبی AHP اقدام نموده و نقش آن را در توسعه روستاها نشان دهد، به منظور آزمون این شاخص‌ها، روستاهای هدف گردشگری استان سمنان را مورد ارزیابی قرار داده و اولویت‌بندی نمایم.

واژگان کلیدی: روستا، گردشگری، گردشگری روستایی، شاخص، توسعه پایدار، روستای هدف گردشگری، استان سمنان، مدل AHP، توسعه روستایی

مقدمه

امروزه گردشگری در حال تبدیل شدن به یکی از ارکان اصلی اقتصاد تجاری جهان است و بسیاری از برنامه ریزان از آن به عنوان رکن اصلی توسعه یاد می‌کنند. توسعه روستایی صرفاً به معنای توسعه کشاورزی نیست، چنانچه به زعم میسرا موردی از رفاه اجتماعی هم نمی‌باشد تا با تزریق پول به مناطق روستایی جهت رفع نیازمندی‌های اساسی مرتفع شود، بلکه طیف وسیعی از فعالیت‌های انسانی را شامل می‌شود که توانمندسازی روستاییان را در دستیابی به معیشتی پایدار در بر می‌گیرد (Ashley, 2000).

در فرایند برنامه‌ریزی برای توسعه روستایی، شناخت ویژگی‌های ساختاری سطوح توسعه‌یافتگی و آگاهی از پتانسیل‌ها و توان‌های محیطی هر منطقه اهمیت زیادی دارد (Musapoor Miandehi & Estelaji, 2010). توسعه روستایی از دیدگاه‌های گوناگون مورد ارزیابی و بازبینی قرار گرفته است، ولی هنوز اجماع نظر جامعی درباره معنا و حوزه قلمروی خاص آن، دیده نمی‌شود. تعیین روستاهای هدف گردشگری کشور به منظور برنامه‌ریزی‌های مربوطه در جهت ساماندهی موضوعی و آماده‌سازی آن‌ها از ابعاد مختلف برای جذب گردشگران داخلی و خارجی، یکی از مهم‌ترین مراحل برنامه‌های متولیان گردشگری کشور می‌باشد. سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری کشور مدتی است در راستای تعیین این روستاها اقدام به بررسی روستاهای کشور پرداخته و براساس تعریف زیر، روستاهای هدف کشور را معرفی می‌نماید:

روستای نمونه گردشگری به محدوده‌ای جغرافیایی اطلاق می‌شود که در این محدوده یک یا چند و یا مجموعه‌ای از جاذبه‌های تاریخی، طبیعی و فرهنگی وجود دارد که وجود آن‌ها انگیزه‌ای برای سفر و اقامت گردشگران خواهد بود. آن چنانکه از تعریف فوق برمی‌آید، تنها شاخص متمایزکننده روستاهای هدف گردشگری از روستاهای دیگر کشور، وجود جاذبه‌های گردشگری در انواع مختلف می‌باشد. از آنجائی که تعیین روستاهای هدف گردشگری به منظور برنامه‌ریزی‌های آتی و صرف هزینه‌های زیاد به منظور ساماندهی آن‌ها برای جذب گردشگر می‌باشد، لزوم توجه و دقت بیشتر در انتخاب آن‌ها و تعیین شاخص‌های بیشتر و مؤثرتر بسیار قابل توجه می‌باشد. از این رو مسئله اصلی این پژوهش را دربرگرفته است.

بسیار روشن واضح است وجود یک یا چند شاخص در یک روستا، بدون آنکه میزان ارزش آن شاخص‌ها مشخص گردد، نمی‌تواند بیانگر تعیین و معرفی آن روستا به عنوان روستای هدف گردشگری باشد و بهترین و مؤثرترین راه در راستای حل این مسئله، امتیازدهی و رتبه‌بندی روستاهای مربوطه با استفاده از مدل‌های مناسب علمی می‌باشد، تا نه تنها باعث دقت و اعتبار هرچه بیشتر تصمیم‌گیری‌های مربوطه به منظور انتخاب یا عدم انتخاب این روستاها باشد، بلکه براساس امتیازهای ارزیابی شده، رتبه‌ها و سطوح روستاهای هدف گردشگری نیز مشخص گردد تا راهگشای مسائل کارشناسان، برنامه ریزان و متولیان گردشگری کشور به منظور تعیین و تأمین بودجه‌های موردنیاز ساماندهی، تجهیز و آماده‌سازی روستاهای هدف و اولویت‌بندی آن‌ها باشد. در این راستا این پژوهش در نظر دارد با بهره‌گیری از روش‌های علمی نسبت به بهره‌گیری از نظرات کارشناسان، متخصصین، دست‌اندرکاران و حتی جامعه محلی در تعیین شاخص‌های مؤثر در انتخاب یک روستا به عنوان روستای هدف گردشگری، نسبت به مشخص کردن و تدوین این شاخص‌ها و ارزش‌گذاری آن‌ها اقدام نموده و سپس با استفاده از یکی از مدل‌های علمی رتبه‌بندی و امتیازدهی

(AHP) چارچوبی به منظور سطح‌بندی و رتبه‌بندی روستاهای هدف گردشگری مشخص نماید و بدین منظور روستاهای نمونه گردشگری استان سمنان را ارزیابی نماید.

بررسی‌های انجام شده بیانگر این موضوع است که متأسفانه تا به حال پژوهشی در این راستا به اجرا در نیامده است. به همین منظور می‌توان گفت این تحقیق به نوبه خود برای اولین بار به این موضوع پرداخته است و مطمئناً نتایج آن می‌تواند راهگشای مسائل و مشکلات متعدد مرتبط با این مسئله باشد.

می‌توان ضرورت‌های اصلی این تحقیق را در قالب موارد ذیل مشخص نمود:

- نبود چارچوب علمی و شاخص‌های مدون و مشخص و مؤثری در انتخاب و تعیین روستاهای هدف گردشگری کشور.

- توجه ویژه متخصصین گردشگری جهان به گردشگری روستایی و نقش آن در جذب گردشگران داخلی و خارجی به منظور بازدید از روستاهای گردشگری در کشورهای مختلف که خود باعث توجه ویژه به انتخاب صحیح روستاهای هدف گردشگری براساس شاخص‌های مناسب می‌گردد.

- نقش توسعه گردشگری روستایی در توسعه همه‌جانبه روستاها و ارتقای سطح رفاه جامعه روستایی که نیاز به تدوین شاخص‌های مؤثر در انتخاب روستاهای هدف گردشگری را ضروری می‌نماید.

- عدم وجود تحقیقات علمی متناسب با موضوع تحقیق در ایران و جهان.

- نیاز کارشناسان و برنامه ریزان گردشگری کشور اعم از خصوصی و دولتی به شاخص‌های موردنظر تحقیق به منظور بهره‌برداری در زمینه تعیین روستاهای مربوطه و رتبه‌بندی آن‌ها.

این تحقیق از نظر موضوع، محتوای تخصصی و ساختار اجرایی آن برای اولین بار انجام شده است. در تحقیق " کاربرد تکنیک فرآیند تحلیل سلسله مراتبی در رتبه‌بندی شاخص‌های ارزیابی جاذبه‌های توریستی " که توسط سید علی دلبری و سید علیرضا داودی در دانشگاه آزاد اسلامی واحد نیشابور، انجام شده است، شاخص‌های ارزیابی جاذبه‌های توریستی مشخص شده و به وسیله مدل AHP ارزیابی و رتبه‌بندی شده‌اند و یا تحقیق مهدوی و همکاران (۱۳۸۷) در ارتباط با اثرات گردشگری بر توسعه روستایی نشان داد، اثرات مثبت گردشگری در زمینه‌های اجتماعی زیاد بوده و به دلایلی از جمله افزایش تعلق خاطر روستائیان به روستای خود، آشنایی و افزایش تعامل روستائیان با گردشگران و انتقال اندیشه‌ها به نواحی روستایی و بهبود وضعیت بهداشت فردی و عمومی، موجب کاهش مهاجرت در نواحی روستایی شده است.

اهداف آرمانی این تحقیق عبارت‌اند از: بررسی توسعه روستایی بر مبنای توسعه گردشگری روستایی، تدوین شاخص‌های مؤثر در انتخاب روستاهای هدف گردشگری. هدف کلی تحقیق تدوین و ارزش‌گذاری شاخص‌های مؤثر در انتخاب روستاهای هدف گردشگری خواهد بود. اهداف ویژه: استفاده از شاخص‌های تدوین شده در این تحقیق در راستای انتخاب روستاهای هدف گردشگری کشور و تدوین جدول ارزش‌گذاری متناسب با شاخص‌های مؤثر تدوین شده و اهداف کاربردی عبارت‌اند از: بهره‌گیری از شاخص‌های تدوین شده در تحقیق به منظور تعیین یا تأیید چند روستای نمونه با استفاده از مدل AHP، تدوین جدول شاخص‌های تدوین شده و ارزش‌های آن‌ها جهت بهره‌برداری در تعیین روستاهای هدف گردشگری کشور توسط سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری،

نتایج این تحقیق و شیوه اجرای آن می‌تواند جهت دانشجویان و کارشناسان و محققین و همچنین سازمان‌ها و نهادهای مختلفی همچون سازمان میراث فرهنگی، صنایع‌دستی و گردشگری کشور، شرکت‌های مهندسی مشاور، فعالان و دست‌اندرکاران گردشگری کشور (خصوصی) و آژانس‌های خدمات مسافرتی و گردشگری مورد استفاده قرار گیرد.

در نگاه اولیه و براساس شواهد موجود از مطالعات موارد ذیل به‌عنوان فرضیه‌های تحقیق ارائه می‌شوند و سعی می‌شود پس از انجام این تحقیق درستی یا نادرستی فرضیه‌های ذیل مورد بررسی قرار گیرد:

فرضیه اول: به نظر می‌رسد شاخص‌های مشخصی (۱۳ شاخص) وجود دارند که در تعیین و اولویت‌بندی روستاهای هدف گردشگری ایران مؤثرند.

فرضیه دوم: به نظر می‌رسد شاخص‌های با اثرگذاری بیشتر در انتخاب روستا به‌عنوان روستای هدف گردشگری نقش مهم‌تری ایفا می‌کنند.

فرضیه سوم: به نظر می‌رسد رتبه‌بندی روستاهای هدف گردشگری ایران براساس ارزیابی شاخص‌ها در توسعه‌یافتگی آن‌ها مؤثر است.

فرآیند انجام این تحقیق بدین صورت است که پس از مطالعه و بررسی مقالات و کتب مرتبط با موضوع تحقیق و تجربیات برنامه‌ریزی گردشگری روستایی در کشورهای دیگر نسبت به تدوین و تهیه پرسشنامه‌ای متشکل از سؤالات متناسب با تعیین شاخص‌های مؤثر و میزان اثر آن‌ها در انتخاب روستاهای هدف گردشگری و ارائه آن‌ها به دست‌اندرکاران و متخصصین و برنامه‌ریزان گردشگری کشور اقدام شده و با استفاده از یکی از روش‌های علمی مناسب علمی در این راستا، نسبت به استخراج و ارزش‌گذاری شاخص‌ها از پرسشنامه‌ها اقدام نموده و پس از گردآوری اطلاعات مربوط به شاخص‌های تعیین‌شده جهت چند روستای نمونه، با بهره‌گیری از یک مدل رتبه‌بندی و امتیازدهی (AHP) نسبت به رتبه‌بندی آن‌ها اقدام می‌گردد. مراحل ذیل جهت انجام این تحقیق طی خواهد شد:

الف- مطالعات کتابخانه‌ای:

- مطالعه مقالات مختلف داخلی و خارجی مرتبط با موضوع تحقیق به‌منظور ایده‌گیری و دریافت اطلاعات مناسب جهت انتخاب و تدوین شاخص‌های مؤثر در تعیین روستاهای هدف گردشگری.

- تدوین شاخص‌های اولیه پیشنهادی بر اساس مطالعات انجام شده.

- تهیه پرسشنامه مرتبط با انتخاب شاخص‌های مؤثر و ارزش‌های آن‌ها

ب- عملیات میدانی:

- ارائه پرسشنامه‌های تهیه شده به کارشناسان و متخصصین گردشگری کشور و استخراج شاخص‌های انتخاب شده و ارزش آن‌ها.

- کسب اطلاعات میدانی با حضور در روستاهای نمونه استان سمنان

ج: تجزیه و تحلیل و اثبات فرضیه‌ها:

- تعیین شاخص‌های مربوطه و طبقه‌بندی آن‌ها جهت بهره‌برداری در مدل AHP.

- مطالعه شاخص‌های موردنیاز تهیه‌شده در بخش قبل برای چند روستای نمونه هدف گردشگری کشور.

- تنظیم جداول مورد نیاز شاخص‌ها وزن دهی و رتبه‌بندی آن‌ها جهت استفاده در مدل AHP.

- اجرای مدل AHP با استفاده از اطلاعات شاخص‌های مربوطه و رتبه‌بندی روستاهای موردی.

ابتدا نسبت به مطالعه مقالات گردآوری شده اقدام شده و بر اساس نگرش‌ها و دیدگاه‌های مختلف در نظر گرفته شده در روستاهای گردشگری بر اساس کشورهای مختلف و ایران، ضمن تطبیق شاخص‌های انتخابی با ویژگی‌های فرهنگی جامعه نسبت به تدوین جداول شاخص‌ها و میزان اهمیت آن‌ها به‌عنوان داده‌های اولیه اقدام می‌شود. شاخص‌های مربوطه به نحوی انتخاب شده‌اند که در توسعه روستاها نقش داشته باشند. در مرحله مطالعه موردی تحقیق با مشخص بودن شاخص‌های انتخابی نسبت به جمع‌آوری اطلاعات مرتبط با شاخص‌های مربوطه جهت روستاهای مورد مطالعه اقدام و پس از بررسی، نسبت به تدوین جداول مربوطه جهت استفاده در مدل AHP اقدام خواهد شد.

طبق اعلام مرکز توسعه روستایی و مناطق محروم ریاست جمهوری تعداد ۴۶۴ روستا به‌عنوان روستاهای هدف گردشگری معرفی شده‌اند که از میان این روستاها تعداد ۱۲۰ روستا (جدول ۱) توسط کارگروه عملیاتی سازمان میراث فرهنگی، صنایع‌دستی و گردشگری به‌عنوان روستاهای هدف گردشگری مصوب شده‌اند، جامعه آماری این تحقیق تعداد ۱۲۰ روستای هدف گردشگری مصوب شده می‌باشد. همان‌طور که می‌دانیم حجم نمونه را می‌توان با استفاده از فرمول کوکران بدست آورد ولی از آنجا که مطالعه موردی این تحقیق روستاهای هدف گردشگری سمنان می‌باشد به دلیل تعداد اندک این روستاها یعنی ۴ روستای فرومد، قلعه‌نو خرقان، قلعه بالا و چاشم حجم نمونه تحقیق این ۴ روستا مشخص شده‌اند.

ویژگی‌های جغرافیایی منطقه مورد مطالعه

استان سمنان در دامنه سلسله جبال البرز واقع است و ارتفاع آن از شمال به جنوب کاسته می‌شود و به دشت کویر ختم می‌شود. براساس آخرین تقسیمات کشوری، استان سمنان دارای ۸ شهرستان (آرادان، دامغان، سرخه، سمنان، شاهرود، گرمسار، مهدی‌شهر و میامی)، ۱۵ بخش، ۲۰ شهر و ۳۱ دهستان است. این استان ۹۷۴۹۱ کیلومتر مربع مساحت دارد و بین ۵۱ درجه و ۵۱ دقیقه تا ۵۷ درجه و ۳ دقیقه طول شرقی از نصف‌النهار گرینویچ و ۳۴ درجه و ۱۳ دقیقه تا ۳۷ درجه و ۲۰ دقیقه عرض شمالی از مبدأ استوا قرار گرفته است. استان سمنان از جانب شمال به استان‌های خراسان شمالی، گلستان و مازندران، از جنوب به استان‌های خراسان جنوبی و اصفهان، از مشرق به استان خراسان رضوی و از مغرب به استان‌های تهران و قم محدود است و مرکز آن شهر سمنان می‌باشد. برآورد جمعیت استان در سال ۱۳۹۱ بالغ بر ۶۴۰۲۲۰ نفر بوده که از این تعداد ۵۰۰۶۵۷ نفر در مناطق شهری و ۱۳۹۵۶۳ نفر در مناطق روستایی ساکن بوده‌اند (Semnan Governor, Statistics and Information Office and GIS).

روستاهای هدف گردشگری سمنان

سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری ۳ روستای **قلعه نو خرقان، قلعه بالا و فرومد** در منطقه شهرستان شاهرود و میامی و روستای چاشم در منطقه شهرستان شهمیرزاد را به عنوان روستاهای هدف گردشگری استان سمنان معرفی نموده است.

روستای فرومد شاهرود

روستای فرومد مرکز دهستان فرومد، از توابع شهرستان میامی، با مختصات جغرافیایی ۵۶ درجه و ۴۵ دقیقه طول شرقی و ۳۶ درجه و ۳۰ دقیقه عرض شمالی در شمال شرقی استان سمنان واقع شده است. این روستای تاریخی در ۱۸۰ کیلومتری شرق شاهرود در دامنه‌های ارتفاعات میندر در ارتفاع ۱۲۳۰ متری از سطح دریا قرار دارد. روستای فرومد به دلیل قدمت تاریخی و ویژگی‌های طبیعی، جاذبه‌های گردشگری بسیاری را در خود جای داده است. از مهم‌ترین جاذبه‌های مهم این روستا می‌توان به مسجد جامع فرومد، آرامگاه ابن یمین فرومدی، آرامگاه شیخ حسن جوری، سدخاکی شیخ حسن جوری، زیارتگاه امامزاده سید احمد، کاروانسرای شاه عباسی، تپه شهرستان، چنارهای ۵۰۰ ساله، آسیاب قدیمی و حسینیه روستا اشاره کرد.

روستای قلعه نو خرقان

این روستا با نام‌های خرقان، خلقان و قلعه نو خرقان معروف است. در این زمینه واژه خرقان به معنای محل خرقه پوشان می‌باشد که مکان تجمع اهل تصرف بوده است. روستای قلعه نو خرقان در طول جغرافیایی ۴ درجه و ۵۵ دقیقه و عرض جغرافیایی ۳۸ درجه و ۳۶ دقیقه قرار داشته و ۱۴۶۰ متر از دریا ارتفاع دارد. این روستا یک روستای پاکوهی می‌باشد در بین ارتفاعات سیاه کوه در شرق، زرین کوه در شمال شرقی و کوه بیدر در شمال غربی قرار دارد و در ۲۳ کیلومتری شهر بسطام استقرار یافته است.

آثار تاریخی واقع در محدوده روستا شامل آرامگاه شیخ ابوالحسن خرقانی، کهنه قلعه، قبرکولی، قلعه سنگی و حمام قدیمی می‌باشد. آرامگاه شیخ ابوالحسن خرقانی در شمال روستا واقع شده و مشتمل بر آرامگاه و مسجد می‌شود و بنای اصلی آن در اواخر دوره سلجوقی (قرن ششم هجری) بنا گردیده است. در مجاورت آرامگاه شیخ بنای کهنه قلعه (کانه قلعه) وجود دارد که دارای قدمت زیادی می‌باشد.

روستای قلعه بالا

روستای قلعه بالا در ۱۴۰ کیلومتری جنوب شرقی شاهرود و ۲۴ کیلومتری شهر زیبای بیارجمند قرار دارد. این روستا با جمعیتی بالغ بر ۵۹۵ نفر پرجمعیت‌ترین روستای این بخش است. متوسط بارندگی در این روستا ۱۶۲ میلی‌متر در سال و رطوبت نسبی آن معادل ۴۲٪ می‌باشد. این روستا در حاشیه دشت کویر، از موقعیت نیمه بیابانی با پوشش گیاهی متوسط برخوردار بوده و دارای اقلیم کوهپایه‌ای است و ۱۱۱۰ متر از سطح دریا ارتفاع دارد.

روستای چاشم

چاشم یکی از روستاهای مازندرانی زبان شهرستان مهدی‌شهر در استان سمنان ایران است. این روستا در فاصله ۲۵ کیلومتری شمال شهر شهمیرزاد و ۵۴ کیلومتری شمال شهر سمنان در البرز شرقی در دامنه کوه

نیزوا واقع شده است روستای چاشم با مسیری به طول ۳۶ کیلومتر به دوآب سوادکوه متصل می‌گردد و به شهر پل سفید و زیر آب و قائم شهر راه می‌یابد ارتفاع این روستا ۲۱۵۰ متر از سطح دریا است.

جدول ۱: فهرست ۱۲۰ روستای هدف گردشگری (مصوب کارگروه عملیاتی روستاهای هدف گردشگری)

ردیف	نام استان	تعداد روستا	روستاهای هدف گردشگری مصوب
۱	آذربایجان شرقی	۴	کندوان، اشتبین، زنوزق، توت‌خان
۲	آذربایجان غربی	۴	باغچه‌جوق، نصرت‌آباد، سهولان، مارمیشو
۳	اردبیل	۴	اندبیل، کزج، الوارس، اونار
۴	ایلام	۳	پشت‌قلعه، سراب‌کلان، حیدرآباد میش‌قلعه
۵	اصفهان	۵	دم‌آب، اسفرجان، طرق، گرمه، نسلج
۶	البرز	۳	کرکبود، ورده، سنج
۷	بوشهر	۳	حصار، جزیره‌شمالی، هاله
۸	تهران	۴	جلیزجند، سنگان، افجه، جلیل‌آباد
۹	چهارمحال و بختیاری	۴	آورگان، دیمه، سراقا سید، یاسه‌چاه
۱۰	خوزستان	۴	خماط، رگبه، سادات، لیوس
۱۱	خراسان رضوی	۵	بوژان، مزینان، دیزبادعلیا، زعفرانیه، شمخال
۱۲	خراسان شمالی	۳	درکش، روبین، زوارم
۱۳	خراسان جنوبی	۳	افین، فورگ، خور
۱۴	زنجان	۴	سهرین، ویر، خوین، درسچین
۱۵	سیستان و بلوچستان	۴	سنگان، جون‌آباد، کندرک، فیروزه‌ای
۱۶	سمنان	۴	قلعه‌نورقان، قلعه بالا، چاشم، فرومد
۱۷	فارس	۵	دشتک، مارگون، مهارلو، قلات، جیدرزار
۱۸	قزوین	۳	زرآباد، اندج، گازرخان
۱۹	قم	۳	فردو، قاهان، دستگرد
۲۰	کرمان	۵	میمند، بیدخون، ده‌بکری، خبر، سکنج
۲۱	کرمانشاه	۵	شمشیر، پیران، کندوله، هجیج، خانقاه
۲۲	کردستان	۴	نگل، پالنگان، دزلی، قم‌چغای
۲۳	کهگیلویه و بویراحمد	۳	مارین، کاکان، سریشه
۲۴	گیلان	۵	داماش، امامزاده‌ابراهیم، امامزاده هاشم، حاجی‌بکنده، حسن‌سرا
۲۵	گلستان	۴	پاقلعه، افرانخته، سرکلاته، چینو
۲۶	لرستان	۴	امامزاده‌قاسم، ونایی، چنار‌گریت، ولیعصر
۲۷	مازندران	۴	کندلوس، لاویج، یوش، آسیاب‌سر
۲۸	مرکزی	۳	وفس، هزاوه، آهو
۲۹	هرمزگان	۳	تزرچ، سرخ‌پاین، تدرویه
۳۰	همدان	۳	گشانی، اشتران، علی‌صدر
۳۱	یزد	۵	منشاد، ازمیغان، فراغه، ده بالا، کرخنگان

Source :Cultural Heritage, Handicrafts and Tourism Organization (2007).

خلاصه اطلاعات و شاخص‌های کلیدی روستاهای مورد مطالعه

براساس مطالعات کتابخانه‌ای و میدانی روستاهای فرومد، قلعه نو خرقان، قلعه بالا و چاشم خلاصه اطلاعات و شاخص‌های کلیدی این روستاها در جدول ۲ آمده است.

جدول ۲- خلاصه اطلاعات روستاهای هدف گردشگری استان سمنان

موضوع سکونت	روستا			
	قلعه نو خرقان	قلعه بالا	فرومد	چاشم
	دائمی	دائمی	دائمی	دائمی
راه زمینی	۱	۱	۱	۱
راه آهن	۰	۰	۰	۰
راه آبی	۰	۰	۰	۰
روستا مهد	۱	۰	۱	۰
دبستان	۱	۱	۱	۱
راهنمایی دخترانه	۱	۰	۱	۰
راهنمایی دخترانه	۱	۰	۱	۰
دبیرستان نظری پسرانه	۱	۰	۰	۰
دبیرستان نظری دخترانه	۱	۰	۱	۰
کتابخانه عمومی	۱	۱	۱	۱
زمین ورزشی	۱	۱	۱	۱
سالن ورزشی	۱	۰	۰	۱
مسجد	۱	۱	۱	۱
امامزاده	۱	۱	۱	۱
سایر اماکن مذهبی	۱	۰	۱	۱
شورای اسلامی روستا	۱	۱	۱	۱
دهیار	۱	۱	۱	۱
پاسگاه نیروی انتظامی	۱	۰	۱	۰
مرکز خدمات جهاد کشاورزی	۱	۰	۱	۱
مروج کشاورزی	۱	۰	۰	۱
شورای حل اختلاف	۱	۰	۰	۱
شرکت تعاونی روستایی	۱	۰	۱	۱
شبکه سراسری برق	۱	۱	۱	۱
گاز لوله‌کشی	۱	۰	۰	۰
آب لوله‌کشی	۱	۱	۱	۱
سامانه تصفیه آب	۱	۰	۱	۰
حمام عمومی	۱	۱	۱	۱
مرکز بهداشتی درمانی	۱	۰	۱	۱
داروخانه	۱	۰	۱	۰
خانه بهداشت	۱	۱	۱	۱
پایگاه بهداشت روستایی	۰	۰	۰	۱
پزشک خانواده	۱	۰	۱	۰
پزشک	۰	۰	۱	۰
دندان‌پزشک یا بهداشت‌کار دهان و دندان	۱	۰	۰	۰
دندان‌پزشک تجربی یا دندان‌ساز	۱	۰	۰	۰
بهبود یا مامای روستایی	۱	۰	۱	۰
بهورز	۱	۱	۱	۱
دام‌پزشک	۰	۰	۱	۰

تدوین شاخص‌های روستاهای هدف گردشگری... ۷۹

غسالخانه	۱	۱	۱	۱
سامانه جمع‌آوری زباله	۱	۰	۱	۱
پایگاه آتش‌نشانی	۰	۰	۰	۰
نمایندگی پخش نفت سفید	۱	۱	۱	۰
نمایندگی پخش سیلندر گاز	۰	۱	۰	۰
فروشگاه تعاونی	۰	۱	۱	۱
بقالی	۱	۱	۱	۱
نانوایی	۱	۱	۰	۱
گوشت‌فروشی	۱	۱	۰	۱
شرکت تعاونی روستایی	۱	۱	۱	۱
قهوه‌خانه	۰	۰	۰	۰
بانک	۰	۱	۰	۱
تعمیرگاه ماشین‌آلات کشاورزی	۰	۰	۰	۰
تعمیرگاه ماشین‌آلات	۰	۱	۰	۱
غیرکشاورزی				

Source: Research Findings

جدول ۲- خلاصه اطلاعات روستاهای هدف گردشگری استان سمنان (ادامه)

موضوع	روستا			
	چاشم	فرومد	قلعه بالا	قلعه نو خرقان
جایگاه سوخت	۰	۱	۰	۰
صندوق پست	۱	۱	۰	۱
دفتر پست	۱	۱	۰	۱
دفتر مخابرات	۱	۱	۰	۱
دفتر ICT	۰	۱	۰	۱
دسترسی عمومی به اینترنت	۱	۱	۰	۱
دسترسی به روزنامه و مجله	۱	۱	۰	۱
دسترسی به وسیله نقلیه عمومی	۱	۱	۱	۱
دسترسی به راه‌آهن	۰	۰	۰	۰
دسترسی به جاده آسفالتی	۱	۱	۱	۱
تعداد واحد مسکونی	۲۰۴	۵۱۹	۱۴۴	۱۰۲۶
جمعیت کل	۷۲۵	۱۴۷۹	۳۸۵	۳۹۲۷
جمعیت مرد	۳۵۴	۷۰۶	۱۷۹	۱۹۲۳
جمعیت زن	۳۷۱	۷۷۳	۲۰۶	۲۰۰۴
تعدادخانوار	۲۲۲	۵۲۹	۱۵۰	۱۲۴۸
باسواد	۵۴۸	۹۸۴	۲۴۸	۳۲۵۸
بی‌سواد	۵۰	۱۴۶	۳۹	۱۱۰
شاغلان کشاورزی	۱۰۳	۲۵۲	۱۲۵	۲۱۹
شاغلان صنعت	۵۳	۱۲۰	۲۳	۲۶۴
شاغلان خدمات	۵۸	۷۴	۱۳	۵۵۷
جاذبه گردشگری فرهنگی تاریخی	۱	۱	۰	۱
جاذبه گردشگری طبیعی	۱	۱	۱	۱
بوستان روستایی	۰	۰	۰	۱

وجود موضوع = ۱ عدم وجود موضوع = ۰

Source: Research Findings

فرآیند تحلیل سلسله مراتبی (AHP) (Analytical Hierarchy Process)

فرآیند تحلیل سلسله مراتبی، تکنیکی منعطف، قوی و ساده برای تصمیم‌گیری است و در شرایطی استفاده می‌گردد که معیارهای تصمیم‌گیری متضاد انتخاب بین گزینه‌ها را با مشکل روبرو می‌سازد (Rural Development Planning Office, 2007). در اوایل دهه ۸۰، محققى به نام توماس آل ساعتى به‌منظور نظام‌مند نمودن تصمیم‌سازی در شرایطی که تلفیقی از معیارهای کمی و کیفی مدنظر است و مدیران علاقه‌مندند نظریه‌ها و تجربه‌های شخصی خود را در تصمیم به کار بندند، فرآیند تحلیل سلسله مراتبی را به‌عنوان یکی از شاخه‌های تصمیم‌گیری چند شاخصه ابداع نمود. اولویت‌بندی گزینه‌ها با استفاده از جدول اولویت‌گذاری ذیل انجام می‌گیرد:

جدول ۳- جدول رتبه‌بندی شاخص‌ها

امتیاز	تعریف	توضیح
۱	Equally preferred	اهمیت مساوی در تحقق هدف، دو شاخص اهمیت مساوی دارند.
۳	Moderately preferred	اهمیت اندکی بیشتر تجربه نشان می‌دهد که برای تحقق هدف، اهمیت آن‌اندکی بیشتر از زاست.
۵	Strongly preferred	اهمیت بیشتر تجربه نشان می‌دهد که برای تحقق هدف، اهمیت آن بیشتر از زاست.
۷	Very strongly preferred	اهمیت خیلی بیشتر تجربه نشان می‌دهد که برای تحقق هدف، اهمیت آن خیلی بیشتر از زاست.
۹	Extremely preferred	اهمیت مطلق اهمیت خیلی بیشتر نسبت به زبه طور قطعی به اثبات رسیده است.
۰٫۴، ۰٫۶ و ۰٫۸	Intermediate values	ترجیحات بینابین هنگامی که حالت میانه وجود دارد.

Source: Research Findings

امتیازهای مقایسه زوجی ارائه‌شده در جدول ۴-۴ به‌منظور استفاده در فرآیند تحلیل سلسله مراتبی (AHP) به نرم‌افزار Expert choice وارد شده و پس از محاسبات مربوطه، خروجی آن که تعیین ضرایب اهمیت شاخص‌هاست مطابق جدول ۴ بدست آمده است.

ضریب ناسازگاری همان‌طور که در جدول نشان داده شده است به میزان ۰/۰۶ می‌باشد که چون از ۰/۱ کمتر است به معنی این است که ناسازگاری زیادی در ارزش‌گذاری‌ها وجود ندارد لذا قابل قبول بوده و می‌توان فرآیند سلسله مراتبی را ادامه داد.

بر اساس نمودار ۱ از میان شاخص‌های مربوطه، جاذبه، دسترسی و زیرساخت دارای بیشترین ضریب اهمیت و شاخص‌های امکان تأسیس تعاونی، گردشگری، دهیاری، شورای اسلامی فعال و عرصه‌های قابل تملک نیز دارای کمترین ضریب می‌باشند.

تبیین ضرایب اهمیت روستاهای هدف گردشگری استان سمنان

این قسمت از فرآیند تحلیل سلسله مراتبی، دارای دو بخش است درگام نخست، روستاهای مورد بررسی، براساس هرکدام از معیارها به تفکیک اولویت‌بندی می‌شوند و سپس جایگاه هرکدام از روستاها نسبت به کل معیارها (با احتساب ضریب اهمیت هر معیار) ارزیابی می‌گردد و درنهایت، روستاهای برتر انتخاب می‌شوند.

جدول - تعیین ضرایب اهمیت معیارهای مؤثر در تعیین روستاهای هدف گردشگری

شاخص	مقصد گردشگران	دارای جاذبه های گردشگری	میزان آمادگی مسئولین محلی	امکان تاسیس شرکت تعاونی گردشگری	فاصله به قطبهای جمعیتی	امکان حضور برای گردشگران در طول سال	واحدهای خدمات عمومی موجود	عرصه های قابل تمکک	زیرساخت	دهیاری و شورای اسلامی فعال	مطالعات راهبردی و طرح های خانوار	جمعیت بالای ۵۰ نفر	شبکه دسترسی مناسب
مقصد گردشگران	۱	۱/۷	۵	۶	۶	۷	۷	۷	۱/۶	۵	۶	۵	۱/۶
دارای جاذبه های گردشگری	۷	۱	۷	۸	۵	۶	۷	۷	۷	۸	۷	۷	۴
میزان آمادگی مسئولین محلی و مردم	۱/۵	۱/۷	۱	۵	۱/۶	۱/۵	۱/۶	۱/۶	۱/۷	۵	۱/۵	۱/۳	۱/۶
امکان تاسیس شرکت تعاونی گردشگری	۱/۶	۱/۸	۱/۵	۱	۱/۵	۱/۶	۱/۷	۱/۵	۱/۸	۱/۵	۱/۶	۱/۴	۱/۶
فاصله به قطب های جمعیتی	۱/۶	۱/۵	۶	۵	۱	۱/۶	۵	۶	۱/۵	۶	۵	۵	۱/۶
امکان حضور برای گردشگران در طول سال	۱/۷	۱/۶	۵	۶	۶	۱	۷	۷	۱/۶	۶	۵	۵	۱/۷
واحدهای خدمات عمومی موجود	۱/۷	۱/۷	۶	۷	۱/۵	۱/۷	۱	۶	۱/۷	۵	۵	۵	۱/۷
عرصه های قابل تمکک	۱/۷	۱/۷	۱/۶	۵	۱/۶	۱/۷	۱/۶	۱	۱/۶	۴	۱/۵	۱/۴	۱/۷
زیرساخت	۶	۱/۷	۷	۸	۵	۶	۷	۶	۱	۷	۶	۷	۱/۵
دهیاری و شورای اسلامی فعال	۱/۵	۱/۸	۱/۵	۱	۱/۵	۱/۴	۱/۵	۱/۴	۱/۷	۱	۱/۵	۱/۵	۱/۷
مطالعات راهبردی و طرح های	۱/۶	۱/۷	۵	۶	۱/۵	۱/۵	۱/۵	۵	۱/۶	۵	۱	۴	۱/۵
جمعیت بالای ۵۰ خانوار	۱/۵	۱/۸	۳	۴	۱/۵	۱/۵	۱/۵	۴	۱/۷	۵	۱/۴	۱	۱/۵
شبکه دسترسی	۶	۱/۴	۶	۶	۶	۷	۷	۷	۵	۷	۵	۵	۱

Source: Research Findings

جدول ۵- ضریب اهمیت شاخص های مؤثر در تعیین روستاهای هدف گردشگری (خروجی نرم افزار Expert choice)

Compare the relative importance with respect to: Goal: model

	maghsad	jazebeh	amadegi	sherkat	faseleh	emkan	khadamat	ghabel	zirsakht	dehyari&	motalat	jamiat	dastrasi
maghsad		(5.0)	3.0	5.0	5.0	6.0	6.0	6.0	(5.0)	4.0	5.0	4.0	(6.0)
jazebeh			5.0	8.0	6.0	7.0	6.0	8.0	8.0	8.0	8.0	8.0	5.0
amadegi masolin				5.0	(3.0)	(2.0)	(2.0)	5.0	(3.0)	4.0	(2.0)	2.0	(3.0)
sherkat taavoni					(5.0)	(6.0)	(7.0)	(5.0)	(8.0)	(5.0)	(6.0)	(4.0)	(7.0)
faseleh az jamiat						(4.0)	4.0	5.0	(4.0)	5.0	4.0	4.0	(6.0)
emkan hozor gardeshgar							2.0	2.0	(4.0)	4.0	3.0	3.0	(7.0)
khadamat omomi								3.0	(7.0)	4.0	3.0	4.0	(6.0)
ghabel tamalok									(6.0)	3.0	(4.0)	(3.0)	(8.0)
zirsakht										7.0	9.0	7.0	1.0
dehyari&shorayari											(4.0)	(5.0)	(8.0)
motalat rahbordi												3.0	(8.0)
jamiat bala 50													(8.0)
dastrasi	Incon: 0.06												

Model Name: Taein va olaviyat bandi rustahay hadaf gardeshgari1

Priorities with respect to:
Goal: model

Inconsistency = 0.06
with 0 missing judgments.

نمودار ۱- ضرایب وزنی شاخص های مؤثر در تعیین روستاهای هدف گردشگری

Source: Research Findings

مقصد گردشگران (در حال حاضر به‌عنوان مقصد ورود گردشگران شناخته شده باشد)

Model Name: maghsad gardeshgaran

Priorities with respect to:
Goal: model

نمودار ۲- ضرایب وزنی روستاهای هدف گردشگری استان سمنان براساس شاخص مقصد گردشگران

Source: Research Finindgs

دارای جاذبه‌های گردشگری

Model Name: daraye jazebeh gardeshgari

Priorities with respect to:
Goal: model

نمودار ۳- ضرایب وزنی روستاهای هدف گردشگری استان سمنان براساس شاخص جاذبه گردشگری

Source: Research Finindgs

واحدهای خدمات عمومی موجود

Model Name: vahed khadamat omomi

Priorities with respect to:
Goal: model

نمودار ۴- ضرایب وزنی روستاهای هدف گردشگری استان سمنان براساس شاخص واحدهای خدمات عمومی موجود

Source: Research Finindgs

میزان آمادگی مسئولین محلی و مردم

Model Name: mizan amadegi masolin mahali va mardom

Priorities with respect to:
Goal: model

نمودار ۵- ضرایب وزنی روستاهای هدف گردشگری استان سمنان براساس شاخص میزان آمادگی مسئولین محلی و مردم

امکان تأسیس شرکت تعاونی گردشگری

Model Name: emkan tasis taavoni gardeshgari

Priorities with respect to:
Goal: model

نمودار ۶- ضرایب وزنی روستاهای هدف گردشگری استان سمنان براساس شاخص امکان تأسیس شرکت تعاونی گردشگری

Source: Research Finindgs

فاصله به قطب‌های جمعیتی

Model Name: fasele be ghtbhayeh jamiati

Priorities with respect to:
Goal: model

نمودار ۷- ضرایب وزنی روستاهای هدف گردشگری استان سمنان براساس شاخص فاصله به قطب‌های جمعیتی

Source: Research Finindgs

امکان حضور برای گردشگران در طول سال

Model Name: emkan hozor gardeshgaran

Priorities with respect to:
Goal: model

نمودار ۸- ضرایب وزنی روستاهای هدف گردشگری استان سمنان براساس شاخص امکان حضور برای گردشگران در طول سال

Source: Research Finindgs

عرصه‌های قابل تملک

Model Name: arseh hayeh ghabel tamalok

Priorities with respect to:
Goal: model

نمودار ۹- ضرایب وزنی روستاهای هدف گردشگری استان سمنان براساس شاخص عرصه‌های قابل تملک

زیرساخت

Model Name: zirsakht

Priorities with respect to:

Goal: model

Inconsistency = 0.05

with 0 missing judgments.

نمودار ۱۰- ضرایب وزنی روستاهای هدف گردشگری استان سمنان براساس شاخص زیرساخت

Source: Research Finindgs

دهیاری و شورای اسلامی فعال

Model Name: dehyari va shorayari faal

Priorities with respect to:

Goal: model

Inconsistency = 0.04

with 0 missing judgments.

نمودار ۱۱- ضرایب وزنی روستاهای هدف گردشگری استان سمنان براساس شاخص دهیاری و شورای اسلامی فعال

Source: Research Finindgs

مطالعات راهبردی و طرح هادی

Model Name: motaleat rahbodi va tarh hadi

Priorities with respect to:

Goal: model

Inconsistency = 0.

with 0 missing judgments.

نمودار ۱۲- ضرایب وزنی روستاهای هدف گردشگری استان سمنان براساس مطالعات راهبردی و طرح هادی

Source: Research Finindgs

جمعیت بالای ۵۰ خانوار

Model Name: jamiat balayeh 50 khanevar

Priorities with respect to:
Goal: model

نمودار ۱۳- ضرایب وزنی روستاهای هدف گردشگری استان سمنان براساس شاخص جمعیت بالای ۵۰ خانوار

Source: Research Finindgs

شبکه دسترسی

Model Name: dastrasi

Priorities with respect to:
Goal: model

نمودار ۱۴- ضرایب وزنی روستاهای هدف گردشگری استان سمنان براساس شاخص شبکه دسترسی

Source: Research Finindgs

مجموع امتیازهای نهایی و اولویت‌بندی روستاها

فرآیند اولویت‌بندی روستاها، مستلزم اتخاذ رویکردی نظام‌مند و همه‌جانبه‌نگر است که همه ابعاد-شامل معیارها و میزان ضرایب اهمیت آن‌ها در نظر گرفته شده باشد. در این مرحله با پیروی از این رویکرد، اولویت‌بندی روستاها با استفاده از مجموع امتیازهای هر روستا انجام می‌گیرد، ضمن اینکه ضرایب مختلف اهمیت شاخص‌های منتخب نیز باید اعمال و در نظر گرفته شود. فرآیند امتیازدهی نهایی به این شکل است که ابتدا مجموع امتیاز هر روستا نسبت به هرکدام از معیارها به شکل یک ماتریس فهرست می‌شود؛ آنگاه امتیاز هر روستا در هرکدام از معیارها در ضریب اهمیت آن معیار ضرب شده و سپس امتیازات باهم جمع می‌شوند. هرچه امتیاز روستایی بیشتر باشد، دارای ضریب اهمیت بیشتری بوده، در اولویت بالاتری قرار می‌گیرد.

پس از محاسبه ضرایب اهمیت معیارها و زیر معیارها و گزینه‌ها در مراحل قبل، در این مرحله، از تلفیق ضرایب اهمیت مزبور، امتیاز نهایی هر یک از گزینه‌ها تعیین خواهد شد. برای این کار از اصل ترکیب سلسله مراتبی که منجر به یک بردار اولویت با در نظر گرفتن همه قضاوت‌ها در تمامی سطوح سلسله مراتبی می‌شود، استفاده خواهد شد:

معادله ۴-۱- محاسبه امتیاز نهایی گزینه (ارزش نهایی وزنی)

$$V_H = \sum_{k=1}^n \sum_{i=1}^m W_k W_i (g_{ij})$$

امتیاز نهایی (اولویت) گزینه

که در آن: W_i : ضریب اهمیت زیرمعیار W_k : ضریب اهمیت معیار g_{ij} : امتیاز گزینه j در ارتباط با زیرمعیار i برای مبنا برای ردیف اول جدول ۶ خواهیم داشت:

$$V_H = (0/01 * 0/051) + (0/296 * 0/046) + (0/035 * 0/050) + (0/01 * 0/094) + (0/056 * 0/052) + (0/054 * 0/056) + (0/039 * 0/053) + (0/018 * 0/055) + (0/150 * 0/047) + (0/014 * 0/066) + (0/031 * 0/250) + (0/023 * 0/058) + (0/174 * 0/054) = 0/056904$$

به همین صورت برای هر ردیف از جدول ۶ وزن نهایی شاخص‌ها را محاسبه می‌کنیم و در ستون آخر جدول ثبت می‌نماییم.

جدول ۶- مجموع امتیازهای نهایی روستاها با احتساب ضریب اهمیت شاخص‌ها

شاخص	مقصد گردشگران	ضریب اهمیت معیار	جاذبه گردشگری	ضریب اهمیت معیار	میزان آمادگی مسئولین محلی	ضریب اهمیت معیار	امکان تأسیس شرکت تعاونی گردشگری	ضریب اهمیت معیار	فاصله به قطب‌های جمعیتی	ضریب اهمیت معیار	امکان حضور گردشگران در طول سال	ضریب اهمیت معیار	واحد‌های خدمات عمومی موجود	ضریب اهمیت معیار	مجموع امتیازات
قلعه بالا	0/051	0/111	0/046	0/296	0/050	0/268	0/094	0/052	0/056	0/056	0/053	0/053	0/144	0/02946	
فرومد	0/277	0/111	0/417	0/296	0/050	0/268	0/094	0/324	0/056	0/220	0/235	0/235	0/144	0/203638	
چاشم	0/107	0/111	0/088	0/296	0/050	0/042	0/094	0/152	0/056	0/165	0/129	0/129	0/144	0/063613	
قلعه نو خرقان	0/565	0/111	0/449	0/296	0/050	0/576	0/094	0/473	0/056	0/560	0/582	0/582	0/144	0/532552	

مجموع کل امتیازات	مجموع امتیازات همین جدول	ضریب اهمیت معیار	شبکه دسترسی مناسب	ضریب اهمیت معیار	جمعیت بالای خانوار	ضریب اهمیت معیار	مطالعات راهبردی و طرح هادی	ضریب اهمیت معیار	دهیاری و شورای اسلامی فعال	ضریب اهمیت معیار	زیرساخت	ضریب اهمیت معیار	عرصه‌های قابل تملک	شاخص روستا
0/056904	0/027444	0/174	0/054	0/233	0/058	0/250	0/066	0/050	0/047	0/048	0/047	0/055	قلعه بالا	
0/318902	0/115264	0/174	0/252	0/254	0/250	0/250	0/403	0/050	0/273	0/050	0/273	0/624	فرومد	
0/127901	0/064288	0/174	0/167	0/156	0/250	0/250	0/129	0/050	0/132	0/050	0/132	0/129	چاشم	
0/73595	0/203398	0/174	0/527	0/532	0/250	0/250	0/403	0/050	0/548	0/050	0/548	0/204	قلعه نو خرقان	

Source: Research Findings

براین اساس، اولویت روستاهای قلعه نو خرقان و فرومد با کسب بیشترین امتیاز، به‌عنوان روستاهای هدف گردشگری در رتبه اول و دوم قراردارند. بی‌شک، با توجه به نتایج بدست آمده و مجموع عوامل مؤثر مورد بررسی در انتخاب روستاهای هدف گردشگری، هرگونه برنامه‌ریزی و سرمایه‌گذاری در آن‌ها، از بازدهی بیشتر و مناسب‌تری نسبت به سایر روستاها برخوردار خواهد بود.

نتیجه‌گیری و بحث

نتایج این بررسی نشان می‌دهد که استفاده از روش‌های مکان‌یابی چند معیاری، همچون روش AHP، در امر برنامه‌ریزی‌ها، فرآیندهای فرساینده را کاهش داده، با توجه به مجموعه خصوصیات این روش‌ها، از جمله بکارگیری معیارهای کمی و کیفی، ارزش‌گذاری معیارها و سایر ویژگی‌ها، امکان انتخاب روستاهای هدف گردشگری را براساس واقعیت‌های مکانی-فضایی فراهم می‌نماید.

با توجه به دیدگاه‌ها و نظریه‌های مختلف به گردشگری، توسعه روستایی، اهداف و آثار یاد شده برای آن‌ها، می‌توان گفت که گردشگری روستایی از یک طرف با فراهم آوردن فرصت‌های جدید برای بسیاری از روستاها به‌عنوان وسیله‌ای است که به جوامع روستایی حیات دوباره می‌دهد، موجب توسعه این نواحی می‌شود و این سکونتگاه‌ها را پابرجا نگه می‌دارد. از طرف دیگر توسعه بدون برنامه‌ریزی شده آن سبب آسیب‌های اجتماعی و زیست‌محیطی در سکونتگاه‌های روستایی شده است. بنابراین باید با توجه به ویژگی‌های محیطی و شرایط هر مکان، نوع خاص یا ترکیبی از این رویکردها و استراتژی‌ها را برای توسعه گردشگری در مناطق روستایی بهره‌جست.

براین اساس، اولین گام در توسعه فعالیت‌های گردشگری روستایی و برنامه‌ریزی‌های آن، مشخص کردن روستاهای مقصد یعنی روستاهای هدف گردشگری است، تا با برنامه‌ریزی صحیح و آماده‌سازی آن روستاها در جهت جذب گردشگر، اقدام نموده و ضمن توسعه پایدار گردشگری، زمینه توسعه پایدار روستایی را در آن روستاها رقم زد. از آنجا که کشور ایران دارای روستاهای متنوع از نظر ویژگی‌های فرهنگی، تاریخی و طبیعی می‌باشد، برنامه‌ریزان و دست‌اندرکاران توسعه روستایی را برآن می‌دارد تا با شناخت و معرفی صحیح و علمی روستاهایی که دارای شاخص‌های مؤثر در توسعه فعالیت‌های گردشگری هستند، زمینه‌های توسعه پایدار گردشگری و به تبع آن توسعه همه‌جانبه روستایی را فراهم سازند.

سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری کشور تعداد ۱۲۰ روستا را به‌عنوان روستاهای هدف گردشگری معرفی نموده است لذا از آنجا که طبق بررسی‌های به‌عمل‌آمده، انتخاب این روستاها بدون مطالعات کارشناسی شده و تقریباً سلیقه‌ای و یا براساس اطلاعات بدون ارزیابی صورت گرفته است، در این تحقیق پس از مشخص کردن شاخص‌های مؤثر در تعیین روستاهای هدف گردشگری کشور و ارزیابی آن‌ها با استفاده از مدل AHP، با انجام مطالعات پایه و همه‌جانبه روستاهای هدف گردشگری استان سمنان نسبت به ارزیابی و اولویت‌بندی روستاهای قلعه نوخرقان، قلعه بالا، فرومد و چاشم که در فهرست روستاهای هدف گردشگری قرار گرفته‌اند اقدام نموده و با استفاده از فرآیند تحلیل سلسله‌مراتبی، پس از رتبه‌بندی آن‌ها، تأثیر این شاخص‌ها و رتبه آن‌ها را در توسعه روستایی مشخص نموده‌ایم.

داده‌های حاصل از مطالعات محدود مورد مطالعه (روستاهای هدف گردشگری استان سمنان) و همچنین یافته‌های حاصل از فرآیند سلسله‌مراتبی (AHP) با استفاده از نرم‌افزار Expert Choice مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت و نتایج حاصل از پژوهش با استفاده از این داده‌ها ارائه و سپس پیشنهادها لازم در دو بخش، تحت عناوین پیشنهادها بر مبنای یافته‌های تحقیق و پیشنهادها برای تحقیقات آتی ارائه می‌گردد.

فرضیه اول

به نظر می‌رسد شاخص‌های مشخصی (۱۳ شاخص) وجود دارند که در تعیین و اولویت‌بندی روستاهای هدف گردشگری ایران مؤثرند.

با توجه به بررسی‌های به‌عمل‌آمده در این تحقیق و نظر کارشناسان و متخصصین و همچنین کارگروه عملیاتی سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری می‌توان بیان نمود شاخص‌های روستاهای هدف گردشگری کشور شامل موارد ذیل می‌باشند.

شاخص‌هایی که دارای الزامات می‌باشند:

۱- دارای عرصه‌های دارای تملک برای احداث تأسیسات موردنیاز گردشگران شامل پارکینگ، سرویس بهداشتی، محل احداث کمپینگ و.... باشد.

۲- دارای زیرساخت‌های لازم (آب، برق، گاز، تلفن) باشد.

۳- دارای دهیاری و شورای اسلامی فعال باشد.

۴- دارای مطالعات راهبردی گردشگری و یا مطالعات طرح هادی باشد.

۵- دارای جمعیت بالای ۵۰ خانوار طبق آخرین آمار سرشماری باشد.

۶- دارای کیفیت شبکه دسترسی باشد.

شاخص‌هایی که دارای اولویت می‌باشند:

۱- در حال حاضر به‌عنوان مقصد ورود گردشگران شناخته‌شده باشد.

۲- امکان تأسیس شرکت تعاونی گردشگری داشته باشد.

۳- نزدیک‌ترین فاصله را به قطب‌های جمعیتی داشته باشد.

۴- امکان حضور گردشگران را در طول سال داشته باشد.

۵- مسئولین محلی آمادگی ایجاد فعالیت‌های گردشگری را داشته باشند.

۶- دارای واحدهای خدمات عمومی نظیر: مدرسه، خانه بهداشت و درمانگاه باشد.

۷- روستاهایی که دارای جاذبه طبیعی، تاریخی، فرهنگی مذهبی پر تعداد تر هستند.

براساس بررسی‌های انجام شده سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری با فعال‌سازی کارگروه عملیاتی متشکل از سازمان‌ها و نهادهای ذی‌ربط و برگزاری جلسات کارشناسی مختلف شاخص‌های روستاهای هدف گردشگری کشور را ۱۳ شاخص فوق‌اعلام نموده است که ۶ شاخص اول به‌عنوان الزامات و ۷ شاخص بعدی به‌عنوان اولویت‌ها مشخص گردیده‌اند. در نتیجه فرضیه اول تأیید می‌گردد.

فرضیه دوم

به نظر می‌رسد شاخص‌های با اثرگذاری بیشتر در انتخاب روستا به‌عنوان روستای هدف گردشگری نقش مهم‌تری ایفا می‌کنند.

براساس نظر کارشناسان و بررسی‌های انجام‌شده در این تحقیق هریک از شاخص‌های مؤثر در تعیین روستاهای هدف گردشگری داری ارزش اثرگذاری متفاوتی می‌باشند که با استفاده از یکی از مدل‌های رتبه‌بندی و ارزش‌گذاری قابل محاسبه است. در واقع هیچ یک از شاخص‌های مؤثر در تعیین روستاهای هدف گردشگری فاقد ارزش اثرگذاری نمی‌باشند. پس از بررسی‌های انجام‌شده در این تحقیق و استفاده از مدل تحلیل سلسله‌مراتبی AHP در قالب نرم‌افزار Expert Choice ضرایب وزنی (ارزش و اهمیت شاخص‌ها) به صورت جدول ذیل محاسبه و ارائه شده است.

جدول ۵-۱- مقایسه زوجی (ارزش‌گذاری دوجه‌دو) شاخص‌های مؤثر در تعیین روستاهای هدف گردشگری

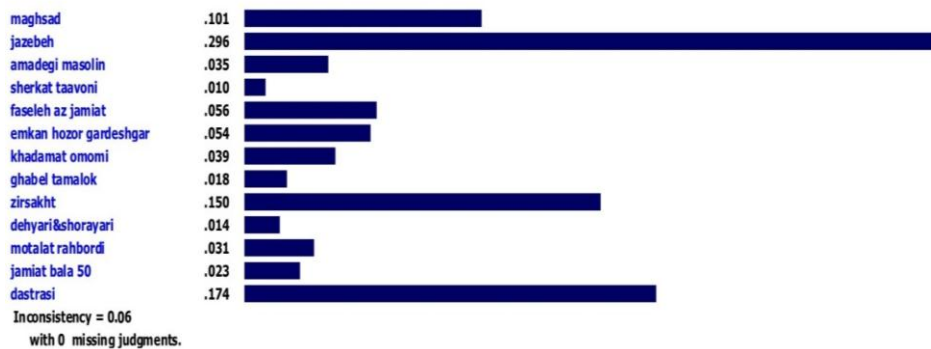
Compare the relative importance with respect to: Goal: model

	maghsad	jazebeh	amadegi	sherkat	faseleh	emkan	khadamat	ghabel	zirsakht	dehyari&	motalat	jamiat	dastrasi
maghsad		(5.0)	3.0	5.0	5.0	6.0	6.0	6.0	(5.0)	4.0	5.0	4.0	(6.0)
jazebeh			5.0	8.0	6.0	7.0	6.0	8.0	8.0	8.0	8.0	8.0	5.0
amadegi masolin				5.0	(3.0)	(2.0)	(2.0)	5.0	(3.0)	4.0	(2.0)	2.0	(3.0)
sherkat taavoni					(5.0)	(6.0)	(7.0)	(5.0)	(8.0)	(5.0)	(6.0)	(4.0)	(7.0)
faseleh az jamiat						(4.0)	4.0	5.0	(4.0)	5.0	4.0	4.0	(6.0)
emkan hozor gardeshgar							2.0	2.0	(4.0)	4.0	3.0	3.0	(7.0)
khadamat omomi								3.0	(7.0)	4.0	3.0	4.0	(6.0)
ghabel tamalok									(6.0)	3.0	(4.0)	(3.0)	(8.0)
zirsakht										7.0	9.0	7.0	1.0
dehyari&shorayari											(4.0)	(5.0)	(8.0)
motalat rahbordi												3.0	(8.0)
jamiat bala 50													(8.0)
dastrasi	Incon: 0.06												

Source: Research Finindgs

Model Name: Taain va olaviyat bandi rustahay hadaf gardeshgari1

Priorities with respect to:
Goal: model

نمودار ۵-۱- ارزش وزنی (ضرایب مؤثر) شاخص‌های مؤثر در تعیین روستاهای هدف گردشگری

Source: Research Finindgs

همان‌طور که مشاهده می‌شود بیشترین ارزش مربوط به شاخص جاذبه گردشگری و کمترین مربوط به شاخص امکان تأسیس شرکت تعاونی گردشگری می‌باشد.

از بین ۴۶۴ روستای هدف گردشگری کشور، اعلام شده از سوی مرکز توسعه روستایی و مراکز محروم ریاست جمهوری تعداد ۱۲۰ روستا مطابق جدول ۴-۱ به عنوان روستاهای هدف گردشگری از سوی کارگروه عملیاتی سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری مصوب شده‌اند. استان سمنان در این فهرست دارای ۴ روستای هدف گردشگری شامل: فرومد، قلعه بالا، قلعه نوحرقان و چاشم می‌باشد.

در این پژوهش پس از بررسی مطالعات همه‌جانبه این روستاها و کسب اطلاعات لازم و مؤثر در هریک از شاخص‌ها (جدول ۴-۲) و با استفاده از فرایند تحلیل سلسله مراتبی AHP و جمع ضرایب مؤثر برای هریک از روستاها اولویت‌بندی و رتبه‌گذاری روستاهای هدف گردشگری استان سمنان مطابق جدول ۵-۲ بدست آمده است. امتیازات ارائه شده در این جدول پس از محاسبه جمع حاصل ضرب هریک از وزن‌های شاخص‌ها در وزن روستای موردنظر نسبت به همان شاخص بدست آمده است.

جدول ۵-۲- رتبه‌بندی نهایی روستاهای هدف گردشگری استان سمنان

ردیف	روستای هدف گردشگری	امتیاز	اولویت
۱	قلعه نوحرقان	۰/۷۳۵۹۵	۱
۲	فرومد	۰/۳۱۸۹۰۲	۲
۳	چاشم	۰/۱۲۷۹۰۱	۳
۴	قلعه بالا	۰/۰۵۶۹۰۴	۴

Source: Research Findings

همان‌طور که در جدول ۵-۲ مشخص گردیده است از بین روستاهای هدف گردشگری استان سمنان، روستای قلعه‌نوحرقان با کسب بالاترین ارزش وزنی (مطابق جدول ۴-۳) به میزان (۰/۷۳۵۹۵) به‌عنوان اولین روستای هدف گردشگری و روستای قلعه بالا با کسب کمترین ارزش وزنی به میزان (۰/۰۵۶۹۰۴) به‌عنوان کم‌اهمیت‌ترین روستای هدف گردشگری در بین چهار روستای قلعه نوحرقان، فرومد، چاشم و قلعه بالا، مشخص گردیده است.

با توجه به رتبه‌بندی این روستاها، مشخص می‌شود که اولویت انتخاب روستاهای مربوطه به‌عنوان روستای هدف گردشگری براساس این جدول صحیح است. البته این مقایسه فقط برای روستاهای معرفی شده انجام پذیرفته است.

فرضیه سوم

به نظر می‌رسد رتبه‌بندی روستاهای هدف گردشگری ایران براساس ارزیابی شاخص‌ها در توسعه‌یافتگی آن‌ها مؤثر است.

با توجه به جدول ۵-۲ که رتبه‌بندی روستاهای هدف گردشگری استان سمنان را نشان می‌دهد که حاصل مطالعات و محاسبات این تحقیق می‌باشد و تطبیق آن با جدول ۴-۲ که خلاصه امکانات ویژگی‌های روستاهای مذکور می‌باشد می‌توان مشاهده و استدلال نمود که روستاهای دارای اولویت بیشتر به‌منظور انتخاب به‌عنوان روستاهای هدف گردشگری توسعه‌یافته‌تر بوده و یا حداقل در برخی شاخص‌ها توسعه‌یافته‌تر می‌باشند ولی آنچه بسیار آشکار و مشخص می‌باشد این است که روستاهای دارای درجه‌بندی بالاتر در این فرآیند دارای سرعت توسعه‌یافتگی بسیار بیشتر از سایر روستاها می‌باشند و این موضوع نه‌تنها فرضیه سوم این تحقیق را اثبات می‌کند بلکه تبعیت این موضوع را از رویکردها و استراتژی‌های توسعه روستایی را نشان می‌دهد.

توسعه روستایی براساس استراتژی توسعه و بهبود زیرساخت‌های روستایی با تأکید بر گردشگری روستایی توسعه زیرساخت‌های اجتماعی همچون تسهیلات و خدمات بهداشتی و آموزشی، باعث بهبود کیفیت منابع انسانی و افزایش توانایی‌های آنان (در جایگاه‌های فردی و اجتماعی) خواهد شد. منظور از ایجاد، توسعه و نگهداری زیرساخت‌های روستایی، صرفاً تزریق نهاده‌های سرمایه‌ای به یک جامعه با تولید سنتی نیست، بلکه هدف ایجاد سازوکارها، نهادها و مدیریت جدیدی است که در عمل نیازمند مشارکت وسیع روستاییان است. در واقع این استراتژی، با همکاری مردم می‌تواند به طور آگاهانه، ارادی و موفقیت‌آمیز از دوران طراحی، برنامه‌ریزی و سرمایه‌گذاری گذر کرده و به شرایط مطلوب پایدار وارد گردد.

گردشگری روستایی و تعیین روستاهای هدف گردشگری ایران براساس شاخص‌های زیرساخت، واحدهای خدمات عمومی، شبکه دسترسی، شرکت‌های تعاونی گردشگری و آمادگی مسئولین و مردم که هر یک دارای ضریب وزنی و ارزش مشخصی می‌باشند هرچه دارای ارزش وزنی بالاتری باشند براساس استراتژی توسعه و بهبود زیرساخت‌های روستایی، باعث افزایش سرعت توسعه روستاهای مربوطه خواهند شد. (اثبات فرضیه سوم)

توسعه روستایی براساس استراتژی صنعتی نمودن روستاها با تأکید بر گردشگری روستایی
اهداف عمده این استراتژی را می‌توان این‌گونه برشمرد:

ایجاد اشتغال غیر کشاورزی برای روستاییان بیکار یا نیمه بیکاری در یک منطقه

همیاری در جلوگیری از جریان مهاجرت به مراکز شهری

تقویت پایه‌های اقتصادی در مراکز روستایی

استفاده کامل (بیشتر) از مهارت‌های موجود در یک ناحیه

فرآوری تولیدات کشاورزی محلی

تهیه نهاده‌های اساسی و کالاهای مصرفی برای کشاورزان و دیگر افراد محلی

بیشتر این‌گونه صنایع روستایی در کسب و کارهای خرد (کوچک‌مقیاس) شکل می‌گیرند که می‌تواند بخش عمده‌ای از آن را صنایع دستی تشکیل دهد. این صنایع دستی می‌توانند از ابزارهای پیشرفته‌تر برای کار خود بهره برده و به دلیل سادگی و مقبولیت بیشتر در جوامع روستایی و امکانات اشتغال‌زایی بیشتر، کمک بیشتری به بهبود وضعیت روستاییان انجام دهند.

گردشگری روستایی و تعیین روستاهای هدف گردشگری با استفاده از شاخص‌های مختلف نظیر: مقصد گردشگران، جاذبه‌های گردشگری، شبکه دسترسی، جمعیت بالای ۵۰ خانوار و... براساس استراتژی صنعتی نمودن روستاها، می‌تواند باعث توسعه همه‌جانبه روستایی گردد و یا سرعت توسعه را بالا ببرد و این موضوع از دو نظر قابل اثبات است:

۱- مستقیم

۲- غیرمستقیم

همان‌طور که صنایع دستی جزو صنایع است توسعه این صنعت که یکی از بخش‌های گردشگری می‌باشد و یا می‌توان این صنعت را به‌عنوان یکی از زمینه‌سازهای توسعه گردشگری دانست و یا کلیه فعالیت‌های گردشگری که توسط کارشناسان و متخصصین مربوطه به‌عنوان صنعت تعریف شده است را جزو صنایع محسوب نماییم، توسعه این صنایع براساس این استراتژی باعث توسعه روستایی خواهد گردید. (اثبات فرضیه سوم)

توسعه روستایی براساس استراتژی رفع نیازهای اساسی با تأکید بر گردشگری روستایی

این استراتژی در جستجوی اتخاذ شیوه‌ای است تا براساس آن نیازهای اساسی فقیرترین بخش از جمعیت روستایی را به درآمد و خدمات (در طول یک نسل)، برطرف نماید. نیازهای اساسی شامل درآمد (کار مولد) و هم خدمات موردنیاز زندگی می‌شود.

براین اساس توسعه گردشگری روستایی با استفاده از تعیین روستاهای هدف گردشگری بر مبنای شاخص‌هایی نظیر: واحدهای خدمات عمومی، زیرساخت، جاذبه‌های گردشگری و عرصه‌های قابل تملک که زمینه‌های ایجاد و افزایش اشتغال در این صنعت را فراهم می‌نمایند، در واقع تأمین‌کننده شیوه‌های نوینی جهت رفع نیازهای اساسی روستائیان نظیر: درآمد (کارمولد) و هم خدمات مورد نیاز زندگی آنان می‌باشد لذا مطابق استراتژی رفع نیازهای اساسی روستائیان بوده و باعث توسعه روستایی و یا سرعت بخشیدن به آن خواهد شد. (اثبات فرضیه سوم)

توسعه روستایی براساس استراتژی توسعه اجتماعی با تأکید بر گردشگری روستایی

استراتژی توسعه اجتماعی محلی (جامعه‌ای)، اهداف توسعه اقتصادی-اجتماعی را توأمأ شامل می‌شود و نوید می‌دهد که هم‌پایه‌های نهادهای دموکراتیک را بنا نهد و هم در تأمین رفاه مادی روستائیان مشارکت نماید. تعیین شاخص‌های روستاهای هدف گردشگری ایران و رتبه‌بندی آن‌ها نظیر شاخص‌های میزان آمادگی مسئولین و مردم، امکان تأسیس شرکت‌های تعاونی گردشگری، دهیاری و شورای اسلامی فعال، جمعیت بالای ۵۰ خانوار و... بیانگر این موضوع هستند که براساس رتبه و ارزش بالاتر هریک از این شاخص‌ها سرعت توسعه روستا را بیشتر می‌نمایند و روستاهای دارای رتبه بالاتر براساس این شاخص‌ها یا توسعه‌یافته‌ترند و یا سرعت بیشتری در مسیر توسعه دارند. که از استراتژی توسعه اجتماعی تبعیت می‌نمایند. (اثبات فرضیه سوم)

توسعه روستایی براساس استراتژی مشارکت مردمی با تأکید بر گردشگری روستایی

محورهای اصلی این استراتژی عبارت‌اند از:

تأکید بیشتر بر نیازهای مردم

تشویق و افزایش مشارکت مردم در هر مرحله از فرآیند برنامه‌ریزی

بسط و ترویج سرمایه‌گذاری‌های کوچک، که مردم قادر به اجرای آن باشند

کاهش هزینه‌های مردم و در مقابل افزایش درآمدهای آنان

تشویق مردم در جهت تداوم و نگهداری پروژه‌های توسعه (افزایش آگاهی‌های مردم و کاهش زمان و هزینه طرح‌ها و پروژه‌ها)

همان‌طور که از محورهای این استراتژی برمی‌آید روستاهای هدف گردشگری دارای رتبه‌های بالاتر که متأثر از بالاتر بودن شاخص‌های آن‌ها می‌باشد به‌مانند ویژگی‌ها و اثرات مثبت گردشگری بالأخص گردشگری روستایی تمامی این محورها را دربرمی‌گیرند و درجه توسعه‌یافتگی آن‌ها نیز بر اساس رتبه‌های شاخص‌های آن‌ها نظیر: امکان تأسیس شرکت تعاونی گردشگری، میزان آمادگی مسئولین و مردم، جاذبه‌های گردشگری، مقصد گردشگران، عرصه‌های قابل تملک، مطالعات راهبردی و... باعث افزایش سرعت توسعه‌یافتگی روستاها می‌گردند. (اثبات فرضیه سوم)

توسعه روستایی براساس استراتژی‌های تحلیل مکانی با تأکید بر گردشگری روستایی

والتر کریستالر (۱۹۳۳) بر مبنای نظریات جی.اچ.فون تونن و آلفرد وبر (۱۹۰۹) نظریه "مکان مرکزی" را ارائه نمود که براساس میزان جمعیت، نقش و کارکرد، فاصله، پراکندگی سکونتگاه‌های انسانی به شرح و تبیین ساختار (چارچوب) فضایی سکونتگاه‌ها و حوزه نفوذ آنان (و بالطبع سر و ساماندهی به نحوه چیدمان نقاط شهری و روستایی) می‌پردازد. متخصصان این زمینه با پذیرش علم جغرافیا (به‌عنوان تحلیل‌گر فضای زیست)، به استفاده از نظریات برجسته دیگر در رابطه با تقسیم‌بندی فضایی-مکانی و ساماندهی فضا نیز مبادرت نمودند. روستاهای دارای رتبه بالاتر براساس شاخص‌هایی نظیر: جمعیت بالای ۵۰ خانوار، عرصه‌های قابل تملک، فاصله از قطب‌های جمعیتی و... با تبعیت از این استراتژی یا توسعه‌یافته‌ترند و یا از سرعت توسعه‌یافتگی بیشتری برخوردارند. (اثبات فرضیه سوم)

توسعه روستایی براساس استراتژی توسعه روستا- شهری با تأکید بر گردشگری روستایی

استراتژی روستا- شهری بر مبنای الگوی مرکز-پیرامون (تجمع سرمایه و منافع در نقاط شهری) و متأثر از استراتژی نیازهای پایه (رفع فقر و ایجاد اشتغال، خوداتکایی و تأمین مایحتاج اصلی)، این محورها را برای توسعه مناطق روستایی پیشنهاد می‌کند: درون‌گرایی، حفاظت‌گرایی، خودگردانی (خودکفایی)، و نهادینه‌سازی مشارکت. اگر قرار است منظومه کشت- شهری توسعه یابد، باید توسعه را خود بخش‌ها تعیین کرده، خود راه‌اندازی کرده، خود ساخته و خود صاحب شوند. مدیریت مناسبات نظام‌ها نیز باید توسط شورایی متشکل از نمایندگان بخش‌های مختلف (و مدیران ملی) انجام پذیرد.

رتبه‌بندی روستاهای هدف گردشگری ایران براساس وزن شاخص‌های مربوطه نظیر: دهیاری‌ها و شورای اسلامی فعال، زیرساخت، واحدهای خدمات عمومی، امکان تأسیس تعاونی گردشگری و... با تبعیت از این استراتژی، بیانگر توسعه‌یافتگی روستاهای مذکور و یا افزایش سرعت توسعه‌یافتگی در این روستاها می‌باشد. (اثبات فرضیه سوم)

توسعه روستایی براساس استراتژی یوفرد با تأکید بر گردشگری روستایی

این استراتژی بر پایه نقش فعالیت‌ها و کارکردهای شهری در توسعه روستایی (و منطقه‌ای) تعریف می‌شود که شامل این مراحل می‌گردد: تجزیه و تحلیل منابع ناحیه‌ای، تدوین نقشه تحلیلی منطقه، تحلیل نظام سکونتگاهی، تحلیل ارتباطات فضایی، تحلیل دسترسی‌ها (ارتباطات)، تحلیل شکاف عملکردی، تنظیم استراتژی‌های توسعه فضایی، تعیین نارسایی پروژه‌ها و برنامه‌های توسعه، بازبینی و نهادینه‌سازی تحلیل‌های فضایی در برنامه‌ریزی روستایی و ناحیه‌ای.

این استراتژی با ارائه اطلاعات فراوان و ذی‌قیمتی به سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان، آنان را در توزیع سرمایه‌گذاری‌ها در راستای یک الگوی متعادل جغرافیایی (اقتصادی و فیزیکی) یاری می‌دهد.

همان‌طور که از محتوای این استراتژی برمی‌آید، روستاهای هدف گردشگری دارای رتبه بالاتر بر مبنای شاخص‌هایی نظیر: زیرساخت، مطالعات راهبردی، جاذبه‌های گردشگری، مقصد گردشگران، عرصه‌های قابل تملک و... دارای درجه توسعه‌یافتگی بیشتر بوده و یا از سرعت توسعه بیشتری برخوردارند. (اثبات فرضیه سوم)

توسعه روستایی براساس استراتژی نظام سلسله‌مراتبی سکونتگاه‌ها و برنامه‌ریزی مراکز روستایی با تأکید بر گردشگری روستایی

براساس این استراتژی در الگوی رشد مراکز روستایی ("کمسیون پیرسون")، عمدتاً مراکز روستایی نقاطی هستند که باید برای جهت‌دهی مناسب به فرآیند توسعه، تسهیلات و امکانات قابل‌قبولی را در آنان متمرکز نمود. تمرکز این تسهیلات نیل به تخصص مناسب و مؤثر در زمینه خدمات و همچنین ایجاد تحرک کنترل‌شده توسعه را در پی خواهد داشت. هدف این الگو، فوریت‌بخشی و تقویت شبکه‌ای از نقاط مرکزی در نواحی روستایی و توزیع مناسب مراکز زیستگاهی (در بخش‌های پایین سطح واسط میانی) است.

روستاهای هدف گردشگری دارای رتبه بالاتر براساس شاخص‌های مربوطه نظیر: عرصه‌های قابل تملک، جاذبه‌های گردشگری، واحدهای خدمات عمومی فاصله از قطب‌های جمعیتی و... براساس این استراتژی توسعه‌یافته‌ترند و یا سرعت توسعه بیشتری دارند. (اثبات فرضیه سوم)

توسعه روستایی براساس استراتژی توسعه یکپارچه ناحیه‌ای با تأکید بر گردشگری روستایی

مهم‌ترین دلایل روی‌آوری به این استراتژی، عبارت‌اند از:

استفاده بهتر از سرمایه، نیروی انسانی و عوامل تولید

استخراج و به‌کارگیری بهینه منابع محلی

مشارکت آزادانه مردم در سطح ناحیه (که کوچک‌تر از منطقه است)

تجانس بیشتر در ناحیه به علت کوچکی نسبت به منطقه

همکاری بهتر سازمان‌های مختلف درگیر در امر برنامه‌ریزی

براساس مطالب فوق روستاهای هدف گردشگری دارای اولویت براساس شاخص‌های بیان شده در این تحقیق نظیر: جمعیت بالای ۵۰ خانوار، جاذبه‌های گردشگری، میزان آمادگی مسئولین و مردم و... از درجه توسعه‌یافتگی بیشتری برخوردارند و یا سرعت توسعه در آنها بیشتر خواهد بود. (اثبات فرضیه سوم)

توسعه روستایی براساس استراتژی توسعه زیست-ناحیه با تأکید بر گردشگری روستایی

توسعه متوازن یک "اجتماع" یعنی انسان و محیط‌زیست اطراف او باعث می‌شود طی یک روند اخلاقی پایدار، رشد و پیشرفت مستمر مردم (به‌عنوان هدف اصلی) در تعاملی سازنده با محیط اطراف محقق شود و به زمین، هوا، آب و کلاً محیط‌زیست انسان لطمه‌ای وارد نشود. این استراتژی ملهم از اندیشه توسعه پایدار است.

بر این اساس روستاهای دارای رتبه بالاتر در گزینش روستاهای هدف گردشگری ایران مطابق شاخص‌های مربوطه نظیر: جاذبه‌های گردشگری، عرصه‌های قابل تملک، زیرساخت و... از درجه توسعه‌یافتگی بالاتری برخوردار بوده و یا دارای سرعت بیشتری در توسعه هستند. (اثبات فرضیه سوم)

توسعه روستایی براساس استراتژی توسعه پایدار و همه‌جانبه روستایی با تأکید بر گردشگری روستایی
محورهای اصلی این استراتژی عبارت‌اند از:

۱. حفاظت، بهره‌برداری مؤثر و متوازن از منابع پایه
 ۲. افزایش قدرت انتخاب مردم و توانمند نمودن اقشار آسیب‌پذیر روستایی به‌ویژه زنان و جوانان
 ۳. توسعه و گسترش مشارکت مؤثر و همه‌جانبه مردم و نهادهای محلی در فرآیند تصمیم‌سازی و برنامه‌ریزی
 ۴. ارتقای بهره‌وری، توسعه فرصت‌ها و ظرفیت‌های متنوع اقتصادی
 ۵. توسعه فرصت‌های پایدار از حیث دسترسی به منابع، امکانات و منافع میان شهر و روستا
 ۶. ارتقای همه‌جانبه کیفیت زندگی اجتماعات روستایی
- روستاهای هدف گردشگری ایران که براساس شاخص‌های مربوطه نظیر: جمعیت بالای ۵۰ خانوار، امکان تأسیس تعاونی گردشگری، دهیاری و شورای اسلامی فعال، عرصه‌های قابل تملک، زیرساخت و دیگر شاخص‌ها، از درجه بالاتری برخوردارند، توسعه‌یافته‌ترند. (اثبات فرضیه سوم)

پیشنهادهای اجرایی

با توجه به فرایند اجرای این تحقیق و نتایج بدست آمده، پیشنهادها اجرایی زیر در راستای توسعه فعالیت‌های آتی مرتبط با موضوع و محتوای این تحقیق ارائه می‌گردد، این پیشنهادها براساس نتایج تحقیق و همچنین اطلاعات میدانی نگارنده و تجربیات گذشته مطرح شده‌اند.

عدم نیاز به بخش‌بندی شاخص‌های روستاهای هدف گردشگری (الزامات، اولویت‌ها)

براساس نظر کارشناسان کارگروه عملیاتی سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری شاخص‌های مؤثر در تعیین روستاهای هدف گردشگری به دو بخش الزامات و اولویت‌ها تقسیم شده‌اند درحالی‌که نتایج این تحقیق نشان داد بعضی از شاخص‌هایی که به‌عنوان الزام تلقی شده‌اند نظیر: امکان تأسیس تعاونی گردشگری، کمترین ارزش وزنی را به خود اختصاص دادند لذا پیشنهاد می‌گردد این بخش‌بندی از میان برداشته شده و مطابق این تحقیق فارغ از الزام یا اولویت تمامی شاخص‌ها به‌صورت یکسان مورد بررسی و ارزیابی قرار گرفته و روستاهای هدف گردشگری انتخاب و رتبه‌بندی شوند.

لزوم ارزیابی کلیه روستاهای کشور براساس شاخص‌های ۱۳ گانه

درفرآیند تحقیق و براساس مطالعات انجام شده مشخص گردید انتخاب روستاهای هدف گردشگری کشور، که استان سمنان را هم شامل می‌شود ارزیابی علمی در خصوص شاخص‌های مؤثر در تعیین روستاهای هدف گردشگری صورت پذیرفته است و لیست‌های ۴۶۴ تایی یا ۱۲۰ تایی روستاهای هدف گردشگری به‌صورت سلیقه‌ای و یا براساس اطلاعات غیر کارشناسی یا ارزیابی نشده صورت پذیرفته است لذا پیشنهاد می‌گردد مطابق این

تحقیق تمامی روستاهای کشور براساس شاخص‌های مربوطه ارزیابی و روستاهای هدف گردشگری کشور به صورت علمی انتخاب و رتبه‌بندی شوند. با توجه به تعداد بالای این روستاها پیشنهاد می‌شود از مدل‌های دیگری مانند تاپسیس استفاده شود.

طبقه‌بندی ارزیابی روستاها بر اساس نوع شاخص‌ها

باتوجه به نتایج این تحقیق مشخص گردید بر اساس ضرایب شاخص‌های مؤثر در تعیین روستاهای هدف گردشگری فاصله چندان زیادی بین این روستاها وجود ندارد بیشترین تفاوت امتیاز مربوط به شاخص جاذبه، دسترسی و زیرساخت می‌باشد، لذا به منظور تسهیل، تسریع و کاهش هزینه‌های ارزیابی، پیشنهاد می‌گردد ابتدا تمامی روستاها براساس این سه شاخص ارزیابی گردیده و پس از مشخص شدن نتایج، روستاهای دارای بالاترین ارزش وزنی و امتیاز برای شاخص‌های دیگر مورد ارزیابی قرار گیرند.

لزوم انجام مطالعات راهبردی گردشگری برای روستاهای هدف گردشگری و استفاده از آن به عنوان مطالعات فرادستی طرح‌های هادی روستایی

در حین انجام تحقیق مشخص گردید که روستاهای هدف گردشگری در برنامه‌ریزی‌ها و اقدامات کارشناسی سازمان‌ها و نهادهای فعال در روستاهای کشور نظیر: بنیاد مسکن، وزارت جهاد کشاورزی، سازمان توسعه روستایی و عشایری، بخش‌داری‌ها و.... هیچ تفاوتی بین روستاهای هدف گردشگری و دیگر روستاها در زمینه مطالعات طرح‌های هادی و دیگر مطالعات و کارشناسی‌ها قائل نیستند، لذا پیشنهاد می‌گردد به منظور بهبود وضعیت برنامه‌ریزی در این روستاها، قبل از انجام مطالعات طرح‌های هادی روستاهای هدف گردشگری، مطالعات طرح‌های جامع گردشگری برای این روستاها انجام گیرد و از مطالعات طرح‌های جامع گردشگری این روستاها به عنوان طرح‌های فرادستی، طرح‌های هادی روستاها استفاده گردد.

لزوم ارائه آموزش‌های مرتبط با صنعت گردشگری و هتلداری به مسئولین روستاها و مردم محلی

در حین انجام این تحقیق مشخص گردید که اکثر جوامع محلی و حتی مسئولین محلی این روستاها از اطلاعات کافی و مناسبی در زمینه گردشگری، ابعاد مختلف آن و حتی اثرات آن برخوردار نیستند و این موضوع آسیب‌های زیادی به جاذبه‌های گردشگری روستا و یا گردشگرانی که به این روستاها سفر می‌کنند وارد نموده است، لذا پیشنهاد می‌گردد سازمان‌ها و نهادهای ذی‌ربط نسبت به برگزاری آموزش‌های بنیادی و کاربردی مناسب برای مسئولین و جامعه محلی روستاهای هدف گردشگری اقدام نمایند تا نه تنها از آسیب‌های احتمالی جلوگیری شود بلکه باعث توسعه هرچه سریع‌تر، بهتر و بیشتر گردشگری در این روستاها گردد.

لزوم جذب سرمایه‌گذاری در تأسیسات و امکانات گردشگری در روستاهای هدف گردشگری و اهدای تسهیلات لازم

با توجه به سفرهایی که در حین تحقیق، به روستاهای هدف گردشگری استان سمنان انجام پذیرفت مشخص گردید که تقریباً هر چهار روستای مربوطه با اندکی تفاوت، از امکانات اقامتی و پذیرایی مناسبی برای گردشگران برخوردار نیستند و همچنین جاذبه‌های گردشگری این روستاها به خوبی مدیریت نمی‌شوند، لذا پیشنهاد می‌گردد، سازمان

میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری با همکاری سازمان‌ها و نهادهای ذی‌ربط و همچنین حمایت بانک‌های مختلف نسبت به معرفی فرصت‌های سرمایه‌گذاری در این روستاها اقدام و با اولویت جامعه محلی نسبت به جذب سرمایه‌گذار اقدام و باعث توسعه زیرساخت‌های گردشگری این روستاها گردد.

References

- Estelaji, A.R. (2002). Evaluating and analyzing the approaches and strategies for rural-regional development. Tehran: Journal of jihad, year 22, No. 250-251.
- Islamic Revolution Housing Foundation Semnan province, (2007) Guide plan of Foromad Village.
- Islamic Revolution Housing Foundation Semnan province, (2004) Guide plan of Ghalehno Kharghan Village.
- Islamic Revolution Housing Foundation Semnan province, (2007). Guide plan of Ghalehbala Village.
- Planning and rural development Office, (2007). Studies on the development of sustainable rural development indices, Tehran: Ministry of Agriculture.
- Zamanipoor, A. (1994). Agriculture development in Tehran development process: Birjand University.
- Plan and Budget Organization of Semnan Province (1991). Statistics of Semnan Province Tehran: Statistical Center press.
- Plan and Budget Organization (2008). The Plan of economic, social and cultural development of the country.
- Plan and Budget Organization of Semnan Province (1992). Economic, social and cultural structure of Semnan Province.
- Cultural Heritage, Handicrafts and Tourism Organization (2007). The master plan studies of tourism sample areas of Kohgiluyeh and Boyer-Ahmad Province. Volume II.
- Cultural Heritage, Handicrafts and Tourism Organization (2007). The master plan studies of tourism sample areas of Kurdistan province. Volume I.
- Annual Report of the Tourism and Touring, (1998-99), Management and Planning Organization.
- Statistical center of Iran, (2004). Statistics of Semnan province.
- Musapoor Miandehi, P. and Estelaji, A.R. (2010). An analysis on development levels of rural areas of Anzali port city with an emphasis on the standardized variables, journal of geography land, the seventh year, No. 26.
- Mahdavi, M., Ghadiri Masoom, M., Ghahramani, N. (2008). The effects of tourism on rural development with surveys from villagers of Darekan and sooleghan village, journal of villages and development, 11, No. 2
- Ashley, C. (2000). The Impact of Tourism on Rural Livelihood: Namibia, Experience, Overseas development institute
- Besulides, Antonia and Martha Lee (2002), Residents, perceptions of the cultural
- Holland, J. Burian, M. And Dixey, L. (2003) Tourism In Poor Rural Areas, Diversifying The Product And Expanding The Benefits In Rural Areas Business Times, 30, 89-90.
- Inskip, Edward (1999) Tourism Planning, world tourism organization.
- Perales, R. M. Y. (2002). Rural tourism in Spain. Annals of Tourism Research, 29(4), 1101-1110.
- Ray, Y. (1998) Tourism: an Introduction, New York: Longman.
- Sharply, Richard (2002), "rural tourism and the challenges of tourism diversification", tourism management, vol.23.
- Swar brooke and Horner, (2005), Consumer behaviour in Tourism,
- Trib, John. (1997). corporate strategy for tourism, Thomson.
- United Nations (2001), Managing Sustainable Tourism Development, Escape tourism review, No.22.
- Swarbrook, J. (2nd ed) (2002) The Development and Management of Visitor Attractions: Elsevier Science.
- Weaver, David and Lawton, Laura (2006), Tourism Management, third edition, Wiley publication.